

Els guarniments d'animals de peu rodó del mas Colomer de Taradell

Anna Homs i Forcada
Jacint Torrents i Buxó

El grup de recerca *Món rural: evolució i factors de canvi* de la Universitat de Vic ha fet l'*Inventari i la documentació de la col·lecció de guarniments del mas El Colomer (Taradell, Osona)* per encàrrec del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana en el marc de l'*Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya* dins dels programes de recerca de l'any 2000. Aquest grup es va constituir l'any 1998 amb la finalitat de contribuir al coneixement del món rural català a l'època contemporània des d'una perspectiva multidisciplinària. El seu principal objectiu és analitzar el procés de canvi i d'adaptació del camp a l'economia i la societat modernes, marcades per la integració econòmica i la penetració del món urbà.

La primera activitat del grup va consistir en l'organització del seminari *Món rural a Catalunya: evolució i factors de canvi* (Vic, 29 i 30 de novembre de 1999). En funció dels interessos detectats durant el semina-

ri es van dissenyar cinc àmbits de recerca.

a) Definició i estudi de l'evolució del concepte de *món rural* des d'una perspectiva multidisciplinària. b) Història de l'educació en el medi rural. c) Agricultura i societat al llarg de la història. d) Relacions entre el sector agrari i la indústria agroalimentària. e) Estudi i difusió de patrimoni etnològic relacionat amb la tecnologia agrària (àmbit en el qual s'ha fet aquesta recerca).

Origen de les col·leccions d'eines del Colomer

El Colomer és una masia aïllada que pertany al terme municipal de Taradell i a la parròquia de Tona, circumstància que des d'antic ha vinculat els seus habitants a les dues poblacions. La masia conserva documentació des de l'any 1209, però l'edifici actual presenta nombroses ampliacions i reformes, sobretot del segle XVIII. És una gran casa de pagès coberta a quatre vents, amb un ampli portal adovellat, finestres amb elements gotitzants, una galeria annexa al migdia i un ampli conjunt format per la masoveria i altres edificacions agrícoles.

Prop de la casa, hi trobem l'antiga hort envoltada d'una tanca, els camps dedicats al conreu de cereals, patates i farratges, i no gaire lluny, l'ermita de Sant Joan del Prat (actualment anomenada Sant Joan del Colomer) que existia ja al segle XI i va ser reformada al segle XVIII.

L'entorn proper està definit per petits boscos de roures, alzines i pins pinyers, amb un relleu ondulat pels terrers formats per petits turons de margues aixaragallades. És el paisatge propi de les vores de la plana de Vic on predominen espais rurals caracteritzats per masies envoltades per terres de conreu, petits boscos i turons testimoni. Les construccions de la casa de

Fotografies: Lluís Salvans i Casas.

pagès estan situades en una vora de serrat definit per un petit rec que s'escola per una ampla fondalada on hi ha les zones més planeres, amb sol més profund i els camps de conreu més fèrtils del mas.

Divuit generacions consecutives han viscut al mas amb el cognom Colomer, fins que en el segle XVIII va canviar pel de Lleopart que actualment encara perdura.

En Joan Lleopart i Prat (Taradell, 1923 - 1999) es definia a ell mateix com un pagès enamorat del seu treball. A principis dels anys setanta, com un etnògraf *amateur*, va iniciar la interessant tasca de salvaguardar i recuperar el patrimoni rural de la plana de Vic.

La progressiva mecanització del treball del camp en pocs anys va anar desplaçant moltes eines, objectes quotidians i les dependències de la masia van anar canviant de funció. L'any 1971, després de la mort de la mare, en Joan Lleopart va començar a endreçar els vells graners situats a les golfes de la casa que havien entrat en desús, ja que el gra ja s'emmagatzemava a la planta baixa. En aquest ampli espai va guardar i començar a exposar eines relacionades amb la vida rural que ja havien perdut la seva funció. Les primeres eines les va aplegar a la mateixa explotació agrícola familiar creant una col·lecció composta per la majoria d'utilitatge que tenia un mas d'aquelles característiques. D'aquesta manera va iniciar la col·lecció que més endavant va ser coneguda per *Museu del Blat* i l'extens aplec de prop de tres-cents cistells.

La seva afecció per les eines i els oficis antics va ser més coneguda en l'entorn pagès i va començar a recollir eines d'explotacions veïnes, d'aficionats al tema i d'antiquaris. La passió que demostrava a recollir la tecnologia agrícola que desapareixia va propiciar que es formés una xarxa de coneguts que li proporcionaven objectes i informacions sobre el tema.

L'entorn social on es movia era el propi dels aficionats a les festes de Sant Antoni, de les reconstruccions d'oficis o feines tradicionals, de la recuperació de les varietats animals i vegetals autòctones, d'inquietuds de transmissió a les noves genera-

cions d'un món rural que desapareixia, però que les generacions de pagesos més grans, feien reviure a través del record.

Progressivament va iniciar diverses col·leccions d'utilitatge agrícola i d'ús quotidià i ocupà diferents sales de la casa familiar i construccions d'ús agrícola properes. Actualment la família manté i continua algunes de les col·leccions iniciades.

També va publicar escrits en diverses revistes locals, va contribuir a la recuperació de festes populars de caire agrícola, va participar en fires, exposicions i mostres temàtiques.

Cal destacar la seva gran disponibilitat a visitar i explicar l'exposició i a atendre les persones interessades en tot moment, i la seva disponibilitat per donar informació de qualsevol tipus. Les visites de les escoles de la comarca al *Museu del Blat* s'han mantingut durant anys en la faceta més didàctica de l'obra d'en Joan Lleopart. Un curs rere l'altre, els mestres acompanyaven els alumnes a casa d'en Joan que explicava amb passió, davant els nens encuriolats, la funció d'una eina determinada i responia a preguntes que els havia formulat prèviament a fi que establissin hipòtesis sobre el seu ús i funció.

S'ha de remarcar també que en els darrers anys va escriure poesia de temàtica inspirada en la natura i la pagesia i va col·laborar aportant valuosa informació a persones interessades en l'estudi dels canvis tecnològics en el món rural.

El Colomer guarda actualment les col·leccions en set espais de la casa:

- La sala d'*El Museu del Blat*, situada a l'antic graner, presenta diferents eines exposades per l'ordre cronològic del cicle del conreu del blat a la comarca d'Osona. És la més coneguda i la que ha tingut més difusió. Consta com a museu rural en la *Guia de Museus de Catalunya* (Barcelona: La Caixa, 1978) i actualment figura en la *Guia de Museus d'Osona* i en la *Guia de visites escolars* editades pel Consell Comarcal d'Osona.

- La sala dels *Cistells*, situada també en una dependència de l'antic graner i iniciada paral·lelament a la sala del blat, consta

de gairebé tres-cents peces que formen un ampli mostrari de les tècniques de cistelleria adaptades a les funcions més diverses.

- La sala de la *Cisterna*, on es conserva encara en ús l'antiga cisterna que recull aigües de pluja de la casa i on estan exposades més d'una vintena de gàbies de fura fetes dels materials i formes més diversos, a més de cànirs, estris de pesca, llums d'oli i de carbur.

- La sala d'*Entrada de la casa*, amb terra de roca viva, conté la tartana familiar, diversos jous de coll i de tost, esquelles, ferradures i objectes relacionats amb la caça.

- La sala dels *Carros*, situada en una dependència a la planta baixa guarda caruatges diversos consistents en un carro de vela, un carro de trabuc, un carro d'escala, una mallorquina i un "xarret"; alguns d'ells s'utilitzen en els passants de les festes de Sant Antoni.

- La sala d'*Eines agrícoles de tracció animal*, aplega diverses arades i relles, una màquina de plantar patates, una màquina d'arrancar patates, una dalladora, alguns trulls i rascles.

- Les sales de *Selles i guarniments* es troben situades a la planta baixa de la casa —a les antigues corts dels bous i les eugues— i contenen la col·lecció de guarniments de bestiar de peu rodó que a través del projecte s'ha inventariat i documentat.

En aquestes sales s'exposen els objectes següents: 48 cabeçons, 32 collars, 12 bastets, 8 retranques, 4 regnes, 8 jocs de tirants, 4 albardes, 2 bastos, 8 selles, 4 selles de núvia, 5 sotagoles, 16 collars de picarols, 3 mosquiteres, 2 coixins de llaurar, 5 cingles, 12 brides, 7 esmorralles, 3 guardapols, 4 pitrals, 2 morrions, 2 rabastes d'albarda, 3 ventreres, 2 sofres i 29 altres objectes diversos relacionats amb els animals de peu rodó, que sumen en total 241 peces.

La col·lecció de guarniments

L'estudi dels diferents guarniments d'animals de peu rodó s'ha fet a través de la recerca d'informació escrita i oral per tal d'inventariar i documentar la col·lecció.

Pel que fa a les fonts escrites ens hem

adonat de la manca gairebé absoluta de bibliografia específica sobre guarniments i el món dels basters. A banda d'obres més generals, ens hem basat sobretot en el llibre *Vocabulari dels basters* de M. Lluïsa Bruch i de Júlia Plaza (Reus: Carrutxa, 1988, 130 p.). Hem pres aquesta obra com a punt de referència per al nostre estudi, ja que ens ha estat de gran utilitat a l'hora de determinar els usos i la fabricació de gran part dels guarniments, així com de la terminologia de les parts que els componen. També ens han proporcionat informació alguns documents gràfics com fotografies i dibuixos d'animals de peu rodó amb guarniments, els quals estan exposats en les diferents sales de la col·lecció.

També hem recorregut a fonts orals, que donada l'escassa bibliografia, ens han estat d'una gran utilitat. Valorem d'una manera especial la informació oral que ens han aportat en Toni Mir i en Pasqual Chandre, amics i col·laboradors de Joan Lleopart i de la seva família.

Toni Mir (1941) de Tona, va néixer a pagès i ja de petit es va familiaritzar amb els animals de treball; de més gran, malgrat que no viu a pagès, va continuar i continua criant bestiar amb els seus fills i ha impulsat durant molts anys la festa de Sant Antoni a Tona. El seu testimoni ens ha donat informació sobre els animals de peu rodó, com en tenia cura, com els domesticava per al treball, els guarniments que emprava i d'alguns dels aspectes de la festa de Sant Antoni.

Pasqual Chandre (1928) nascut a Montsonís (Noguera) i actualment resident a Tona, també va néixer a pagès. De jove entrà com a aprenent de baster en un taller d'Artesa de Segre, treballà més tard en un taller de Barcelona i després passà força anys treballant a Sant Sadurní d'Noya, en un taller que treballava gairebé exclusivament reparant i fent guarniments per a la casa Codorniu. Més endavant es traslladà a Tona on treballà de baster uns quants anys fins que als anys seixanta l'ofici va decaure i va començar a dedicar-se a la tapisseria, negoci que actualment continua el seu fill. El seu testimoni ha estat

també important pel fet d'aportar-nos nova informació sobre el món dels basters i també dels materials i processos emprats en la fabricació de guarniments.

D'altra banda també ha estat important la informació rebuda dels membres de la família del mas El Colomer, coneixedora directa de la col·lecció. Xavier Barceló, com a membre de la família i com a enginyer tècnic en química industrial especialitzat en adobament de pells, ens ha documentat sobre els diversos tipus de pell i ha proporcionat informació sobre les procedències d'alguns dels guarniments. Cal destacar que per motius professionals viatja sovint al Pakistan, Turquia, Indonèsia i Nigèria, països on ha adquirit les peces exòtiques que complementen l'exposició. Cal tenir present que aquesta no és una col·lecció tancada, sinó que és viva i que encara avui dia la família va ampliant.

El treball de recerca es va iniciar en una primera fase elaborant un inventari a partir de la documentació escrita, de l'observació de les peces i dels coneixements propis. La segona fase va consistir a contrastar i completar la informació ja aplegada amb les aportacions dels dos informants. D'aquesta manera, en una sessió conjunta davant de cadascuna de les peces es va precisar el nom, la seva utilitat i la seva procedència, aclarint també dubtes sobre els materials i les tècniques utilitzades en el seu procés de fabricació.

També es va procedir a fotografiar cada una de les peces, presentades en format de diapositiva i que complementen la informació continguda en les fitxes. En la mesura que va ser possible es van fotografiar els guarniments de manera que es comprenguéssim com anaven col·locats, emprant diferents tipus de suport o de mitjans de subjecció, imitant la posició que tenien sobre el cos de l'animal.

Alguns dels guarniments han rebut, prèviament a la sessió fotogràfica, una desinfecció contra les arnes i tots han estat greixats per tal que millorés la qualitat de la imatge i, sobretot, per millorar-ne la conservació. Ha estat la família del Colomer la que s'ha fet responsable d'aquestes tas-

ques i l'equip de recerca hem procurat buscar assessorament tècnic necessari per assegurar una bona conservació dels guarniments.

Perspectives de futur

Una vegada fet l'inventari dels guarniments, en fases posteriors seria bo continuar l'inventari i la documentació de la resta de col·leccions que aplega el Colomer, a fi de preservar aquest important patrimoni. Paral·lelament es podria iniciar un programa de recerca per tal d'aprofundir en la història i l'antropologia de l'utilatge agrícola en general i de cada col·lecció en particular.

D'altra banda caldria dissenyar un pla de presentació o de comunicació d'aquest patrimoni a fi de donar-li un ús social. És a dir, cal trobar les estratègies adequades per poder fer rendible el valuós fons del Colomer que podrien concretar-se en exposicions temporals temàtiques al mateix mas i a establir convenis de col·laboració amb altres col·leccions o museus afins.

La possibilitat de mostrar de manera didàctica aquest ric patrimoni etnogràfic, recollit per un pagès de la plana de Vic, satisfaria de ben segur la demanda de turisme cultural que s'està donant arreu del país i en especial a Osona. Això voldria dir incloure el Colomer en els itineraris i guies de turisme cultural de la comarca. Caldria també elaborar propostes didàctiques i organitzar visites guiades per a escolars dels diversos nivells educatius o altres entitats de caràcter social.

Finalment pensem que les col·leccions del Colomer poden interessar de manera especial a les associacions d'artesans, a les entitats recuperadores de tradicions que promouen activitats com les festes de Sant Antoni o les festes del Segar i el Batre que darrerament tenen un gran arrelament en molts pobles de Catalunya i d'altres llocs interessats en el patrimoni agrícola.

D'aquesta manera el fons patrimonial del Colomer tindria prou difusió per garantir la conservació i l'estudi de les peces que parlen del nostre passat i ens ajuden a construir el present.